

RAIJA JULKUNEN

Himanen kukoistustalkoissa

Pekka Himanen, *Kukoistuksen käsikirjoitus*. WSOY, Helsinki 2010. 250 s.

Nykäisessä jälkidemokraattisessa tilanteessa hallitukset hankkivat ideoita ajatuspajoilta, konsulteilta ja tutkijoilta. Vaikka poliitikkojen aika ei hevin riitä tutkimusten lukemiseen, Rosa Meriläisen sanoin he tarvitsevat vähintään siteerattavia lauseita.

Himasen oman kuvauksen mukaan Vanhasen, Kataisen ja Wallinin tilaamassa toimeksiannossa tuli pohtia Suomen 2010-luvun tien aineksia, erityisesti sitä, 1) mitkä ovat suurimmat globaalit haasteet, 2) miten voimme luovasti uusiutuen rakentaa vastaustamme niihin sekä 3) mikä rooli laajasti ymmärretyllä henkisellä kulttuurilla ja arvomaailmalla voi olla kokonaisvaltaisesti kukoistavan elämän voimavarana. Jos ”kokonaisvaltaisesti kukoistava elämä” on todella kirjoitettu toimeksiantoon, se lienee aika harvinainen valtiovarainministeri(ö)n tilaamien joukossa. Joskus politiikan tavoitteeksi riitti kansalaisten hyvinvointi, sitten Suomi piti saada menestyneimpien kansakuntien joukkoon, sen jälkeen asialistalle tuli onnellisuus, ja nyt ”meidän” on kukoistettava. Himanen yrittää vakuuttaa ”tragediamoodiin” taipuvaisille suomalaisille, että juuri Suomesta voi tulla kukoistuksen esikuva ja brändi. Tällainen mahdollisuus olisi erityisesti masennuksen vastaisessa ohjelmassa.

Nyt kuitenkin Suomi on hätätilassa. Tarvitaan uusi yhteiskunnallinen suunta, ja sen perimmäiseksi päämääräksi Himanen ehdottaa arvokasta elämää. Onko se uutuus? Eivätkö poliittiset liikkeet, länsimainen humanismi ja ihmisoikeusjulistukset aina ole tavoitelleet ihmimillistä ja arvokasta elämää? Ehkä siitä on syytä muistuttaa, mutta on vaikea nähdä, että Himanen tarjoaisi eväitä niiden ihmisten aseman korjaamiseksi, joiden ihmisarvoa räikeimmin poljetaan.

Kukoistuksen tiellä voimme ottaa oppia menestyneimmistä innovaatiokeskuksista, jollaisiksi Himanen valitsee antiikin Ateenan ja Piilaakson. Kummastakin niistä löytyy kolme kukoistuksen peruspilaria: riittävä määrä luovia osaajia, tuottaja-managerirakenteita ja luovuuden kulttuuria, joka yllyttää ihmisiä toteuttamaan luovaa po-

tentiaaliaan. Rikastuttava vuorovaikutus näyttää olevan kirjan suuri idea. Himanen tutkijamaista otetta on siinä, kun Himanen perustelee, että 1400-luvun kirjapainotaidosta ja 2000-luvun kommunikaatioteknologiasta huolimatta tuloksekas rikastava vuorovaikutus syntyy vain alueellisesti lähekkäin ja vaatii kasvokkaisia kohtaamisia. Näin tulee ymmärrettäväksi tieteen ja talouden ryhmittäminen tiettyihin innovaatiokeskuksiin.

Suomalaisen hyvinvointiyhteiskunnan edessä näytävät olevan ankeat vuodet: työurien pidentäminen, verotuksen kiristäminen ja hyvinvointipalvelujen karsiminen. Jos seuraamme Himasta, tuo ankea lähitulevaisuus voidaan kirjoittaa toisin: työurien parantaminen + verotuksen kannustavuus ja hyvinvointipalvelujen uudistaminen. Yleisemminkin Himanen pyrkii vakuuttamaan, että uhkina näkemämme asiat voidaan muuntaa mahdollisuuksiksi. Eliniän pitenemistä ja väestön ikääntymistä on juhlittava. Ilmastomuutos on nähtävä mahdollisuutena, ja tämänkin hän esittää suurena oivaluksena. Harvaa ajatusta on kuitenkin viime vuosina toistettu yhtä ahkerasti kuin sitä, että ilmastonmuutos on käännettävä teknisiksi innovaatioiksi ja liiketoiminnaksi ja että juuri Suomessa on tähän hyvät edellytykset.

Hyvinvointiyhteiskunnan päivitetystä 2.0-visiossa avainasemassa on uusi työkulttuuri, jossa ihmiset voivat hyvin. Tämä on ilman muuta yksi avainkysymys. Mutta johtamisen, organisaatio-oppien ja työhyvinvoinnin alueella on massiiviset globaalit markkinat. Lisäksi Suomessa panostetaan poikkeuksellisen paljon työelämän kehittämiseen niin valtiovallan kuin monitoimijaisen verkostojen toimesta, ilman että kukaan oikein tietää, mitä vaikutusta kaikella sillä on. Kaikki Himasen avainsanat – luottamus, reiluus, kannustus, energisointi, emotionaalinen energia, arvokkuus, arvonanto, flow, intohimo – ovat vilistäneet tutkimuksessa ja konsulttipuheessa. Tämä ei estä Himasta julistamasta, että juuri hän on ”vaatinut tällaista työkultuurin uudistusta jo pitkään”.

Himanen puhuu meidän nimissämme ja puhuttelee meitä. Kohtalomme ratkaisee se, pystymmekö avautumaan kukoistukselle. Suomi voi olla henkinen suur-

valta, jos vain avaudumme hänen viitoittamalleen tielle. Sen, että juuri hänellä on totuus, hän osoittaa luettelemalla keitä kaikkia tieteen ja maailmanpolitiikan johtonimiä hän on tavannut, missä kaikissa huippuyliopistoissa tehnyt työtä ja kenen arvovaltaisten henkilöiden kanssa ollut ”dialogissa”.

Vuonna 2004 tulevaisuusvaliokunnalle kirjoittamassaan paperissa Himanen antoi ”meille” aikaa kaksi vuotta valita hänen ohjelmansa tai muuten meitä uhkasi tuho. Nyt aikaa on vuosi, ja uusi tie on pystyttävä luomaan ennen seuraavia eduskuntavaaleja. Himanen ei ajattele, miten vaikeaa yhteiskuntien ohjaaminen on, ja edes pieni Suomi ei ole ”me”. Himaselle kysymys on innostavan vision tarjoamisesta ja yhteisen innostuksen synnyttämisestä. Keskeisenä ongelmana hän näkee nykyisen ”visiokielen latteuden, joka ei useinkaan sisällä yhtäkään sanaa, joka voisi innostaa inhimillisesti”(sic!). Himanen kyllä yrittää kaikkensa. Hän kosiskelee ja vetoaa tunteisiin. Valitettavasti edes lasten valjastaminen asialle ei lepytä kyynikkoja.

Keskusteluja arvokkuudesta

Ehkä on ihan oikein, että ”jouduin” lukemaan Himasen. Olen näet äskettäin koukannut moraalisosialogian puolelle. Kirjassani *Uuden työn paradoksit* (2008) kirjoitan: ”Jos on kiinnostunut työelämän epämukavuuksista, patologioista, loukkauksista ja haavoittavuudesta, on vaikea välttää ja kiertää filosofian, sosiologian ja moraalin rajapinnoilla käytyjä keskusteluja arvokkuudesta, sääällisyydestä, kunnioituksesta ja tunnustuksesta.” Anglosaksiselle ajattelulle ominainen moraalisosialogian käsiteperhe, johon kuuluvat ihmisarvo, arvokkuus, arvonanto, arvostus, tunnustus ja kunnioitus, on kolkutellut suomalaisenkin sosiologian, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen porteilla. Tärkein vaikuttaja on ollut Richard Sennett, joka varhaisista työväenluokkaa koskevista tutkimuksistaan alkaen on osoittanut suoranaista intohimoa arvokkuuteen.

Niinpä samanaikaista rehellisyyttä ja epämukavuutta tuntien koukkasin moraalisosialogian maailmaan ja otin käyttöön tunnustusvajeen käsitteen. Tässä arvelutti sekä filosofinen sivistymättömyyteni että pelko joutumisesta konservatiivisen teorian alueelle. Anglosaksisen ymmärryksen mukaan tunnustuksen käsitteistö on osa jälkiosialistista asialistia. Esimerkiksi Axel Honnethin mielestä tämän päivän kapitalismin normatiiviseksi kysymyksiksi luokkien ja tasa-arvon tilalle ovat tulleet arvokkuus ja kunnioitus. Otin kuitenkin selkänöjää Nancy Fraserin ajattelusta. Fraser on puolustanut perspektiivistä dualismia, jossa toisiinsa liittyvät *recognition* ja marxilaiseksi leimattu *redistribution*. Fraseria erottaa ”himaslaisista” myös se, että hän painottaa instituutioiden merkitystä, ei vain tunnustusasenteita ja sitä tapaa, miten kohtelemme toisiamme kasvokkain.

Himasen kirja ei sisällä yritystä analysoida arvokkuutta, ihmisarvoa ja tunnustusta mitätöiviä työelämän rakenteita ja prosesseja. Riittää, kun innostava guru

kantaa sisään arvokkuuden opin. Tässä lajissa hän ei ole ensimmäinen ja eikä viimeinen. Työtä humanisoivien johtamisen opeilla on sadan vuoden historia, eikä loppua näy.

Pompöösiä

Himanes kirjoittaa puolustuksensa jo kirjaansa. Hän tietää, että Suomessa vastassa ovat kyynisyys, kateus ja kylämentaliteetti, kyynikot tragediaviesteineen. Mutta ”kosmos koettelee” yleisemminkin. ”Kun kosmos havaitsee jossain päin maailmaa ihmisen tai joukon ihmisiä, joka on erityisen innostunut uudesta ideasta tai näkymästä, kosmos lähettää ympärille aina uskomattoman epäinnostuneita ja lannistavia ihmisiä.” Kosmos käy koettelemassa, ovatko Mohandas Gandhi, Martin Luther King, Nelson Mandela, Desmond Tutu, äiti Teresa ja Pekka Himanen tosissaan liikkeellä. Kosmoksen koettelun vastapainoksi voi kuitenkin kehittää koettelujen ja kritiikin filosofian, jolloin pilkka ei pääse katkeroitamaan ja lannistamaan. Tämä ”filosofia” sanoo: anna maailmalle parhaasi kaikesta huolimatta. Se on liikuttavaa kyynikonkin silmissä. Vaikka välillä kyselen, onko tämä mies todella näin vilpittön vai kyynisistä kyynisin narsisti.

Saattaa olla, että seuraavien eduskuntavaalien kampanjaretoriikkoihin meille tarjotaan toivotalkoiden sijaan kukoistustalkoita. Himasen sanastot ovat kuitenkin niin pompöösejä, että niitä on vaikea asetella suomalaisten poliitikkojen suuhun. Muuten asiat jatkuvat *as usual*. Hallituksen verotyöryhmä yrittää löytää kompromisseja, joiden avulla kerätään riittävät määrä julkisia tuloja ja samalla ohjataan yritysten ja kansalaisten käyttäytymistä haluttuihin uomiin. Sosiaali- ja terveysministeriö sekä opetusministeriö jatkavat satoja ohjelmiaan, hankkeitaan ja projektejaan hyvinvointipalvelujen ja opetuksen uudistamiseksi – ja ehkä seuraavaankin hallitusohjelmaan otetaan jokin masennuksen vastainen, nykyistä MASTOa jatkava hanke, ja ihan ilman Himasen visiota. THL jatkaa ponnistelujaan ravintovalistuksessa, ja organisaatioiden johtamisen ja työhyvinvoinnin ympärille syntyneet toimijaverkostot jatkavat häääämistään.

Kun Himanen jakaa käsityksiä laidasta toiseen, niin itse näen tämän toimeksiannon harmittomana. Onhan se kuitenkin ällistyttävää, millaisen huomion ja kommenttien määrän Himanen onnistui taas keräämään. Vielä ällistyttävämpää, eikä vain ällistyttävää on, jos näillä eväillä todella pääsee maailman huippujohdon ja huipputieteen kanssa samoille lounaille ja Maailman talousfoorumien ja G20:n hankkeisiin.

Kirjallisuus

- Fraser, Nancy & Honneth, Axel, *Recognition or Redistribution? A Political-Philosophical Debate*. Verso, London 2003.
Julkunen, Raija, *Uuden työn paradoksit. Keskusteluja 2000-luvun työprosessista*. Vastapaino, Tampere 2003.
Sennett, Richard & Cobb, Jonathan, *Hidden Injuries of Class*. Cambridge University Press, Cambridge 1977.